

Mag. Marija Pepelnak Arnerić

Osnovna šola Komenda – Moste

M O Ž N O S T I , K I J I H Z A R A Z V I J A N J E U S T V A R J A L N O S T I U Č I T E L J E V P O N U J A G L A S B A

Glede na potrebe, ki jih pred učitelja postavlja ciljno načrtovanje in izvedba pouka, ki bi morala učence motivirati, se kaže potreba po čim večji učiteljevi ustvarjalnosti. Zaradi mnogih možnosti, ki jih ponuja glasba z umetnostnega, pedagoškega, sociološkega, psihološkega in drugih vidikov, sem poskušala iskati možnosti za razvijanje ustvarjalnosti učiteljev z iskanjem aktivnih oblik glasbenih dejavnosti, ki bi bile dostopne ne glede na glasbeno izobraženost, predpostavljale pa bi interes za izvajanje glasbene dejavnosti.

Glede na to, da večina ljudi načrtno ne razvija sposobnosti, ki bi omogočale vedno globlje dožemanje glasbene umetnosti, ampak se na tem polju gibljejo kot amaterski reproduktivci in poslušalci, pogosto tudi polni predsodkov do svojih glasbenih sposobnosti, sem oblikovala ustvarjalne delavnice, kjer lahko udeleženci svoje sposobnosti odkrivajo in se z muziciranjem ter drugimi glasbenimi dejavnostmi učijo razvijati svojo ustvarjalnost. S prenašanjem izkušenj z glasbenega področja ugotavljajo tudi, da se lahko domnevne lastne meje presega tudi na lastnem strokovnem področju.

O ESTETSKEM DOŽIVLJANJU

Prepoznavanje in dožemanje glasbenih struktur se s starostjo samo po sebi ne spreminja, odvisno je od slušnih izkušenj in znanja. Ustvarjalni potenciali tako z leti navadno rastejo kot rezultat znanja in izkušenj. Tudi aktivnosti ob igranju na instrumente, petju, gibanju ob glasbi, ustvarjanju glasbe so kanal, po katerem lahko estetsko doživljanje razvija človekovo ustvarjalnost.

Trstenjak¹ opisuje estetsko doživljanje kot superznakovno oblikovanje sveta. To ugotovitev izvaja iz kognitivno psihološke analize ustvarjalnega procesa. Le-ta je v svojem jedru vedno proces zaznavanja, ki je navadno tudi »filtriranje informacij«. Ta proces pa ni samo izbiranje informacij, temveč hkrati tudi oblikovanje novih informacij ali strukturiranje. Dožemanje struktur, kjer so posamezni dražljaji le sprožilci, je več kot vsota posameznih znakov ali pojavov; je superznakovno oblikovanje sveta.

Glede na to, da si z eksperimentalno estetiko lahko pomagamo zlasti na področju, ki je težje izrazljivo z besedami, lahko postane glasba medij za vzpostavljanje stika na intra in interpersonalnem nivoju. Izhajajoč iz teh izhodišč sem oblikovala cilje, ki jih glasbene delavnice, ki so namenjene zainteresiranim učiteljem in vzgojiteljem, zasledujejo: sproščanje, premagovanje predsodkov, usvajanje novih spoznanj in iskanje lastnih

ustvarjalnih potencialov ter razvijanje svojih ustvarjalnih potencialov s pomočjo glasbenih dejavnosti. Glasbene dejavnosti, ki se v teku delavnic prepletajo, so poslušanje, petje, igranje na instrumente, risanje ob glasbi in gibanje ter ples.

PREDSTAVITEV DELAVNIČNIH DEJAVNOSTI

Poslušanje

Večina udeležencev delavnic poroča, da glasbo poslušajo vsak dan, vendar na nezavedni ravni. V delavnicah pa poslušanje ozavestijo, ugotovijo tudi, kakšna zvrst glasbe jim je najbližja in kako lahko poslušanje glasbe uporabijo za svoje potrebe. Starost ni spremenljivka, ki bi pojasnjevala ravnanje in odnos do posamezne zvrsti glasbe, omogoča samo povezavo med različnimi dejavniki, ki učinkujejo na oblikovanje nagnjenj. Odnos do npr. popevk, kot navaja de la Motte Haber (1990) se spreminja iz obdobja v obdobje, največ zanimanja kažejo petnajstletniki in ljudje pri štiridesetih letih, najbolj jih pa odklanjajo 23- do 26-letniki, kar kaže na to, da niso mogoči nobeni razvojno psihološki razlogi. Na to lahko navezujemo tudi potek »glasbene socializacije« po petnajstem letu, ki različno usmeri poznejši interes za glasbeno dogajanje in lastno udeležbo pri tem. Prepoznavanje in dožemanje glasbenih

¹ Trstenjak Anton, Psihologija ustvarjalnosti, Slovenska matica, Ljubljana, 1981.

struktur se s starostjo samo po sebi ne spreminja, odvisno je od slušnih izkušenj in znanja. Učitelji, ki so se udeležili delavnic, ugotavljajo, da kljub temu, da veliko poslušajo, pogosto ne slišijo, se pravi, zavestno ne dojemajo najbolj preprostih sporočil. Z vajami poslušanja lahko pri sebi in pri učencih razvijajo občutek za poglobljeno poslušanje, kar koristi tako pri poslušanju glasbe kot v vsakdanji komunikaciji. Mnogi se svoje muzikaličnosti nikoli ne zavejo, ker niso imeli nikakršnih spodbud ali pa so bili v svojih težnjah zavrženi. Pri poslušanju moramo upoštevati vse zvrsti in občutke tudi ubesediti, tako se bolj plastično soočimo, kako vpliva posamezna zvrst in se lažje opredelimo za tisto, ki bi nam lahko pomagala.

Petje

Petje je najbolj osebno izražanje, pri katerem le težko prikritimo svoja čustva, zato se navadno pojavijo težave. Če pa premagamo strah pred petjem, nam je lahko pevska izvajanje odlično sredstvo pri pojavu emocionalnih težav, pomoč pri premagovanju strahov in nepotrebnih predsodkov ali pa način, da najdemo poti do svojih globin in ustrežnejšega vrednotenja samopodobe, saj se s petjem človekov notranji svet izraža prav posebno. Pogosto petje odklanjamo, ker se bojimo slišati svoj glas, hkrati pa se bojimo, da bi nas slišali drugi.

G. di Franco² primerja izražanje z glasom in igranje instrumentov. Kljub temu da večina instrumentalistov nima težav z ekspresijo prek svojih instrumentov, pa je pri petju pogosto drugače, ker je človekov glas prav poseben instrument, je del lastnega telesa. Med tem ko je lahko instrument sredstvo za kontakt z drugimi, je hkrati lahko tudi objekt, za katerega se skrijemo. Glas pa je avtomatsko in neposredno izražanje lastnega telesa.

S petjem se v delavnicah ponuja možnost, da poskušajo člani skupine drug drugemu varno izraziti svojo notranjost neverbalno.

Pevski del se v delavnicah začne z iskanjem svojega osebnega tona, ki mu udeleženci v svoji globini poskušajo prisluhniti. Navadno sprva ne pričakujejo, da bodo zaslišali svoj ton, zato je potrebno vajo razložiti zelo jasno. Uspešna izvedba pa jih navede, da tudi h kasnejšim vajam pristopajo brez bojazni, strah pred petjem se izgubi.

Ko se navadijo na tone, ki jih zaslišijo v sebi, postanejo dosegljive in usvojljive tudi zahtevnejše harmonije in melodije, ki so jih pripravljene širiti tudi s svojimi zamislimi. Kasneje moramo biti vedno bolj pozorni na pravilno tehniko in primerno interpretacijo, ki omogočata globlje doživljanje.

Igranje na instrumente

Prvi pogoj za instrumentalno dejavnost je seveda ustrezen dostop do instrumentov. Iz izkušenj vem, da se otroci in mladostniki največ zanimajo za igranje kitare, tolkal in sintetizatorja, podobno pa je tudi pri odraslih. Pri teh instrumentih je tudi lahko najhitreje doseči učinek, to je igranje preprostih skladb. Atraktivni so tudi Orffovi instrumenti.

Ob učenju instrumenta in ob skupinskem muziciranju lahko doživljamo občutke uspešnosti in tudi neuspeha, učimo se premagovati pasivnost, učimo se komunicirati in sodelovati in izražamo svojo notranjost.

Večina udeležencev delavnic ne obvlada igranja, niti nima neomejenega dostopa do instrumentov, zato so ti za njih dovolj atraktivni, zlasti Orffov instrumentarij. Pri učiteljih se, kot ugotavljajo sami udeleženci, navadno pojavlja občutek, da morajo znati vse, zato raje posežejo po ritmičnih instrumentih, ker predvidevajo, da bodo z njimi lažje dosegli ustrezno igro kot pa z melodičnimi instrumenti. Ker v delavnicah ne težimo za dovršenim igranjem, ampak za čim bolj sproščenim uživanjem ob instrumentih, pomeni premagovanje strahu že tudi pot k ustvarjanju zanimivih skupinskih skladbic, ki presenetijo ustvarjalce/izvajalce. Navadno te dejavnosti v za to določenem času ne želijo končati.

Likovno izražanje ob glasbi

Pri likovnem izražanju ob glasbi ne gre za to, da likovni izraz sam po sebi ne bi bil zadosten. Likovni izraz lahko pomaga analizirati in interpretirati doživetje glasbe. Ta tehnika ima tudi diagnostično vrednost. Za tako izražanje je v začetku pri odraslih primerna absolutna glasba, pozneje pa tudi programska, pri otrocih pa se je izkazalo ravno obratno.

Udeleženci imajo na voljo večje površine papirja in voščene barvice. Največji problem v prvih delavnicah je bil, da so kljub drugačnim navodilom vsi poskušali uganiti in narisati »vsebino«. Ko sem v naslednjih delavnicah predvajala najprej absolutno in šele nato programsko glasbo, jim je bilo to »storilnostno« naravnost lažje premagovati. Največjo sproščenost so dosegali pri zadnji vaji, ki je zahtevala upodabljanje trenutnih občutij pod vplivom glasbe. Mnogi udeleženci so bili nad sliko, ki so jo ustvarili, po koncu dejavnosti pozitivno presenečeni, nekateri pa se niso uspeli toliko prepustiti glasbi, da bi zanemarili svoje risarsko znanje. Prvi so pri interpretaciji svoje slike odkrili o sebi tudi novo.

² Franco Gianluigi di, Voices as means to express emotions, Conference proceedings volume 4, Ferrara, 1994.

Gibanje in ples ob glasbi

Glasba tudi spodbuja gibanje. V začetku je pri udeležencih zaznati veliko predsodkov do izražanja z gibi, z vztrajnim delom in pozitivnim vrednotenjem pa je kaj hitro zaznati učinke. Lažje sprejemamo svoje telo, svojo zunanost, lažje navezujemo socialne odnose, spreminjamo svojo samopodobo in vplivamo na svojo ustvarjalnost.

V omenjenih delavnicah je pogosto za gibanje in ples časa premalo, tako da je dejavnosti težko izvesti v celoti. Večina udeležencev družabne plese obvlada, izrazni ples pa že predstavlja določene zadržke, zlasti v zvezi s pojmovanjem gibalnih sposobnosti lastnega telesa. Kljub temu je večina pripravljena poskušati. Postopnost vključevanja posameznih delov telesa v gibanje po glasbi marsikoga pripravi do novega pogleda na svoje telesne sposobnosti. Zame je vedno znova zanimiv odziv udeležencev, ko se poskušamo prepustiti popularni glasbi z izrazitim ritmom. Tudi starejši udeleženci so z veseljem preskušali »disko« in na svoji koži ugotovili, zakaj je te vrste zabava za mladostnike tako atraktivna.

Glede na zgoraj navedeno lahko sklenemo, da je imela in še lahko ima glasba v človekovem življenju svoje mesto. Znanstvenike spodbuja k raziskovanju, umetnike k ustvarjanju, ugotavljam pa, da enotnih mnenj in trdnih dejstev v glasbenem raziskovanju ni mogoče pričakovati, ker sega glasba na toliko različnih področij in nanjo vpliva vse, kar se okrog ljudi dogaja. Glasbena ustvarjalnost v ožjem pomenu besede je uporabna za manjše število učiteljev in vzgojiteljev, kot spodbudo za ustvarjalnost pa jo lahko pojmuje v najširšem smislu. Glasbena ustvarjalnost si v oblikovanju tonov, zvokov, šumov podredi materialnost glede na svoje jezikovne zahteve in izraznostne potrebe, napolni prostor z navidezno neotipljivo resonanco sporočilnosti, oblikuje si čas glede v skladu s svojim notranjim utripom, od vsakega posameznika pa je odvisno, ali bo želel in znal svoje sposobnosti razvijati in v glasbi najti kaj uporabnega za vsakdanje življenje ali pa bo le pasiven sprejemnik vsiljene glasbe, ki nas spremlja vsak dan iz okolja, v katerem živimo.

LITERATURA

Franco, Gianluigi di. (1994). *Voices as means to express emotions*. Conference proceedings, Volume 4, Ferrara.
Haber, de la Motte Helga. (1990). *Psihologija glasbe*. DZS, Ljubljana.

Ouspenskij, P. D. (1994). *Psihologija človekovega možnega razvoja*. Premru – Ciuha, Ljubljana.
Trstenjak, Anton. (1981). *Psihologija ustvarjalnosti*. Slovenska matica, Ljubljana.

I z z a l o ž b e Z a v o d a R S z a š o l s t v o

KAKO NAJ POJEJO OTROCI

Šolsko zborovsko petje je imelo v različnih obdobjih razvoja slovenske narodne zavesti različno, a vselej pomembno vlogo. Glasba, ki stopa skozi šolska vrata, ne more in ne sme ostati neopazna. Ta glasba, ki se oprime odraščajočega otroka, si včasih celo vzame umetniško mero. A to ne more biti dovolj: umetnost ima svoj kotiček celo tam, kjer bi je ne iskali. Umetnost, če jo hočemo ujeti, ne more ubežati. Šolsko zborovsko petje pogosto nima posebne umetniške vrednosti, a zgodi se, da se umetnost

izkaže šele takrat, ko bi si že rekli, da je ni bilo vredno izzvati. (Pavel Mihelčič) Priročnik za zborovodje avtorice mag. Dragice Žvar *Kako naj pojejo otroci* je namenjen vzgojiteljicam v vrtcih, učiteljem glasbe in razrednim učiteljem, ki vodijo otroške in šolske zборе. Priročnik je razdeljen na štiri poglavja: Slovenski zbori skozi čas, Teoretična izhodišča za delo s šolskim pevskim zborom, Fiziologija otroškega glasu in Oblikovanje otroškega glasu. Priročnik obsega 130 strani, cena izvoda je 3400 tolarjev.

Naročila sprejema:
Zavod RS za šolstvo
Poljanska c. 28
1000 Ljubljana
faks: (01) 3005 199.

modeli
poučevanja
in učenja